עשרה דברים מביאים לידי תחתונות

עשרה דברים מביאין את האדם לידי תחתוניות ואלו הן, האוכל עלי קנים, ועלי גפנים, ולולבי גפנים, ומוריגי בהמה בלא מלח ושדרו של דג ודג מליח שלא בישל כל צורכו, והשותה שמרי יין, והמקנח בסיד ובחרסית, והמקנח בצרור שקינח בו חברו. ויש אומרים אף התולה עצמו בבית הכסא.[1]

שורש הדברים הנצרכים לשמירה ממחלות הוא, סדר הכלכלה, [א] להזהר ממאכלים שאינם הגונים, [ב] ומההגונים וטבעיים אם אינם מתוקנים כראוי להיות מוכנים לכלכלה הגונה, [ג] שמירה בנקיון מכל חשש דבקות של מחלה, ונקיון דעת, [ד] והדבר המשלים הוא הזהירות במצב התנועות שתהיינה על פי סדר המביא לבריאות הגוף ושומר מתחלואים.
כל אלה כשאינם נשמרים על פי חקם, מביא אדם עליו את המחלה היותר ממררת את החיים, המכלה את העינים ומדיבת נפש, זו תחתוניות.

עלי קנים וחבריהם אינם ראויים מצד עצמם. מוריגי בהמה בלא מלח, שדרו של דג אולי הוא גם כן כשלא בישל כל צורכו, כדג מליח, מפני חסרון תיקונם. שמרי יין, וקינוח בסיד, בחרסית, ובצרור שקנח בו חבירו, מתורת הנקיון נגעו בה. והתולה עצמו בבית הכיסא, משום שמירת התנועה המזקת במעמד הגוף.[2]

פתיחה

הנושא כאן הוא שמירה ממחלות. בדרך כלל אנו רגילים להתעסק במחלות גופניות או אפילו במחלות רוחניות, אבל כאן הנושא הוא **מחלות תרבותיות**. הרב מתאר מבנה של עשר ספירות של אומות העולם, שהם בעצם שורש המחלה התרבותית שנקראת 'תחתוניות'. הסוגיה חוזרת על עצמה שלוש פעמים, בפעם הראשונה ההסבר הוא גשמי גופני, בפעם השניה הסבר רוחני, ובפעם השלישית בצורה של סוד.

עשר ספירות

עשרת הדברים הללו מתחלקים לארבעה קבוצות: הקבוצה הראשונה היא שלושה דברים שלא ראויים כלל לאכילה: עלי קנים, עלי גפנים ולולבי גפנים. מכיוון שהם לא ראויים

---

[1] שבת, דף פא, עמוד א.
[2] עין איה שבת, פרק שמיני, סעיף מז.

לאכילה, כשאדם שאוכל אותם זה מוריד אותו לתחתוניות. הקבוצה השניה היא שלושה דברים שבמהותם הם ראויים לאכילה אבל הם לא עברו הכנה כמו שצריך: מורגי בהמה בלא מלח, שדרו של דג, ודג מליח שלא בישל כל צרכו. אם אדם יבשל אותם כמו שצריך הוא יוכל לאכול אותם. הקבוצה השלישית היא ארבע דברים מלוכלכים שהם פשוט טינופת שאין לה מקום: שמרי יין, קינוח בסיד, קינוח בחרסית וקינוח בצרור שקינח בו חבירו. הם לא כמו הדברים שאינם ראויים לאכילה, יכול להיות שבמהותם הם כן ראויים, אבל הם מטונפים, לדבר מטונף אין תקנה אלא לזרוק אותו. בקבוצה הרביעית יש דבר בודד, התולה עצמו בבית הכיסא.

לפי הספירה הזו יש אחת עשרה ספירות, והרי יש 'עשר ולא אחת עשרה'[3]? אלא באמת יש עשר, אבל הם לא סגורים במקום אחד, יש הרבה אפשרויות לספור עשר. ההבדל הוא אם סופרים את הדעת או את הכתר, בהמשך נסביר יותר.

העשר הם כמו עקרונות אוניברסליים שנמצאים בכל מקום, כמו שבכל מקום יש הגיון וסדר, אלו דברים שתמיד נמצאים. ההסבר הזה לא בא להקטין או להוזיל את המושג עשר ספירות, אלא לבנות איזשהו שורש מהותי של המציאות. המציאות תמיד מתחלקת לעשר, לא משנה היכן אני נמצא. כמו שיופי, סדר והגיון נכונים תמיד למרות שהם יכולים להיות באין ספור מקומות.

גם חלוקת הקבוצות הפנימית מאוד חשובה, מכיוון שהעקרונות המספריים האלו נמצאים בהרבה מקומות, כמו צבעי הקשת וכמו בסולמות מוזיקליים.[4] צבעי הקשת ברמה הבסיסית מכילים שלוש צבעים, ברמה קצת יותר מפותחת הם חמש כאשר נוסיף את שני הצבעים שביניהם, ובמובן המלא הם שבע כיוון שיש עוד שני צבעים בקצוות. כך גם במוזיקה, התבנית היסודית בנויה משלושה צלילים (הדבר ניכר בשירי ילדים), במובן קצת יותר מלא המוזיקה מכילה חמש תווים (סולם פנטטוני), ניתן לראות זאת בשירים של עמים עתיקים, והמוזיקה של היום מכילה שבעה תווים. ככל שמבנה התודעה של האדם מתפתח הוא מגיע לשבע, זה דבר בסיסי ומהותי בשורשי התודעה של האדם. אותו מבנה קיים גם כאן, המבנה הבסיסי ביותר הוא השלישיה של הדברים שאינם מתוקנים כראוי, נוספים להם ארבעת הממדים המלוכלכים, אלו שבע הספרות התחתונות. אבל חוץ מהשבע נוספו כאן עוד שלושה ספירות עליונות, שהן המהות של השבע[5].

---

[3] ספר יצירה, א, ג.

[4] עיין בספרו של דניאל שליט, 'יודע נגן' עמ' 76-71.

[5] השבע הם עולם מפעלי במובן מלא, לכן אפשר לראות שהמציאות בנויה משבע ממדים. ואילו השלוש פחות שייכים לעולם במובן המפעלי שלו, אלא הם המהות, הם היחס לדבר עצמו, לכן הם פחות ניכרים דרך המציאות. [א.ש.ל.]

נושא הפרק הזה הוא שיעור הקומה המלא של התודעה האנושית. איך מונעים ממבנה התודעה האנושית מחלות, או, איך דואגים שיהיה למבנה התודעה של האדם יכולת הגנה מפני המחלות.

מחלה תרבותית

דוגמה למחלה תרבותית היא מה שדיברנו על הטענה לפיה להגיד שמדינת ישראל היא פרטיקולרית זו גזענות, ושאמת מופיעה בצורה אוניברסלית דווקא. אבל האמת היא שהבודהיזם, הנצרות וכל הממדים האוניברסליים האלו, הם שורשי האכזריות בעולם. סיפורים על האכזריות של הנצרות לא חסר. אבל גם על הבודהיזם אפשר למצוא, למשל מהפכת ה'קמר רוז'' בקמבודיה, זו הייתה אחת המהפכות האכזריות בהיסטוריה האנושית, אנשים הרגו גם את אחיהם והוריהם, עד שבשלב מסוים נמחקה כמעט כל האוכלוסייה המבוגרת. מה שהביא אותם לאכזריות כזו הייתה העובדה שהם היו בודהיסטים. עניינה של הבודהות הוא למחוק את האנושי, ממילא אנשים נהפכים למסכות, וברגע שהמסכות מתנפצות לא נשאר דבר, רק דמות רעה.

מאחורי כל הממדים האוניברסליים שאינם פרטיקולריים עומדת אחת מתופעות הרשע הגדולות שבעולם. לכן עדיף לפרק אותם, להפסיק לדבר בשפות אוניברסליות, להיות פרטיקולריים, להיות 'אנחנו' ולדבר בשפה 'שלנו'. הפרטיקולריות מאפשרת לבני אדם להיות מה שהם באמת.

דוגמה לשנאה המתלווה לתפיסות אוניברסליות, היא השמאל הישראלי שלא יכול לסבול את מי שלא חושב כמוהו. כך למשל תולדות האמנות נהפכים לתולדות השמאל, כיוון שלא יכול להיות שיש אמנות במחוזות אחרים. הם אפילו לא שמעו על כך שהיחיד במדינת ישראל שקיבל פרס נובל לספרות הוא שי עגנון, עם הכיפה הגדולה שלו, שלא מתבייש לדבר על ירושלים, בית המקדש ופרטיקולריות ישראלית. זו דוגמה לאנשים בעלי עמידה אוניברסלית שפשוט גורמת להם לשנוא ולהיות אטומים כלפי כל דבר אחר.

הנושא כאן הוא העמידה הישראלית מול התרבות האנושית. התרבות האנושית העמידה מדינות וחברות בהם בתפיסה המדינית היא 'כל אזרחיה', במשפט אין מינים או עמים, הדברים האלו הם תוצאה של התסבוכת האנושית שספוגה ברוע של האוניברסליות. כאן עם ישראל בא להעמיד אלטרנטיבה לאנושות, אלטרנטיבה ישראלית. דווקא מדינת לאום יהודית מסוגלת להביא תקווה אוניברסלית למין האנושי. האמירות האוניברסליות הגדולות ביותר מופיעות דווקא בשפה פרטיקולרית. הגדלות של מדינת ישראל, היא שאין לה את המחלות האלו. זה הנושא שלנו – השמירה ממחלות, איך לבנות תרבות שאין בה מחלות, או לפחות שיש לה מנגנונים פנימיים להילחם במחלות.

תחתוניות

תחתוניות זו הקללה הכי קשה, היא החורבן האנושי היותר גדול, כיוון שהיא כמו פגיעה מבפנים, אדם שתוקף את עצמו. כמו מחלת איידס או סרטן. כשאנחנו פוגעים בצה"ל, בין אם היא באה מימין ובין משמאל, היא יותר חמורה ממחבל ערבי. כיוון שמחבל ערבי הוא מבחוץ, וכאן המנגנון הישראלי נפגע, הבריאות הישראלית נפגעת. לא נשמע כדבר הזה, לעולם יד ימין לא חותכת את יד שמאל, אדם לא פוגע בעצמו. המחלה הכי קשה היא אובדן כושר ההתגוננות. כמו שאמרו חז"ל על שנאת חינם[6], שהיא יותר גרועה מעבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, כיון שכל אלו הם דברים גלויים, ושנאת חינם פוגעת במנגנון החוסן הפנימי של האדם.

מחלה דומה היא 'עין הרע'[7], כשיש לאדם עין רעה הוא בעצם תוקף את עצמו, הוא מאבד את האחדות והבריאות שלו. אדם שאין לו עין הרע יש לו חוסן פנימי, יש לו שיעור קומה שדוחה את כל ההשפעות הזרות עליו, הם נעשים חסרי משמעות וערך, יש לו כוח להילחם. עין הרע היא הדבר הכי גרוע שיכול להיות, בגלל שאין לאדם עמוד שדרה, ממילא אין לו יכולת להתמודד.

זו משמעות הביטוי 'המחלה היותר ממררת את החיים', כיוון שאדם פוגם בצלם אלוקים שלו, הוא פוגם בשיעור הקומה שלו וביכולת העמידה שלו מול דברים. הדבר הזה מחריב את העולם, לא האויב החיצוני, אלא האויב הפנימי של האדם, שאין לו קומה, שאין לו צלם אלוקים. אפשר לומר שהכל מתחיל מצלם אלוקים, אם יש לאדם צלם אלוקים יש לו הכל, ואם אין לו צלם אלוקים אין לו כלום.

בתכונת הרוח

עכשיו הרב מתחיל לתאר את ההקבלה בין המאכלים לעולם הפנימי של האדם:

> בתכונת הרוח גם כן הדברים מקבילים: אם מכניס אדם בקרבו הרגשים ולימודים שאינם ראויים לגידול הרוח הטהור, מביאים אותו לידי נפילה נמוכה במדותיו היותר עכורות, השרויות בתחתיתה של נפשו היסודית. ואם הם ראויים למיזוג רוחני עם רוח החי שבאדם, אבל אינם מתוקנים כראוי ויכולים לשבש את הדיעות, גם מהם למדות היותר רעות תוצאות. ואם לא נוקו המדות הטובות, ואם החברה יכולה להדביק את חלאתה

---

[6] יומא, דף ט עמוד ב.
[7] פנקס יג, יא. עיין גם עין איה ברכות, פרק שלישי, לז.

> על ידי מגע רחוק או קרוב, גם אז המדות נעכרות והכאב הרוחני מתגלה בתחתית הנפש, בפעולת החיים היותר נמוכים, שצריכים להעלותם ולקדשם. וגם המצב הגופני ותואר החזקתו, ולעומתו המצב הנפשי וקביעות נקודת כובדה, שהיא צריכה להתעלות ולזכך את מדותיה בישוב דעת ומנוחת רעיון, ולא במעמד עראי ותכונה מסופקת, הדומה לדבר התלוי ועומד. דוגמאות הללו חורגות מהתכנים הגופניים אל הרוחניים, ושומר נפשו ירחק מכל אלה.

השלישיה הראשונה היא '**הרגשים ולימודים שאינם ראויים לגידול הרוח הטהור**'. לא מודבר כאן על דברים גסים, מדובר על דברים עדינים ואצילים, דברים שעל פניו היה ראוי לאכול אותם, והסיבה שלא ראוי לאכול אותם, מכיוון שיש בהם שקר מהותי ומוחלט. כשאדם אוכל אותם הוא ממש משקר לעצמו. יש כאן יופי שהוא בעצם כישוף ואשליה. זו השלישיה הראשונה, אדם עסוק בדבר הכי עמוק ויפה ובעצם הוא לא יכול לאכול אותו. אם הוא יאכל אותו הוא בעצם מרמה ומשקר את עצמו, ופוגע בחוסן הפנימי ובשיעור הקומה שלו.

הם 'מביאים אותו לידי נפילה נמוכה במדותיו היותר עכורות, השרויות בתחתיתה של נפשו היסודית'. הוא נופל למקום הכי נורא שיכול להיות, להיות נואף, או להיות גאה בנטיות המבולבלות שלו.[8] אם הוא היה עוסק בזבל, ברור שזה מה שיצא ממנו, אבל לכאורה הוא עסק בדבר שהוא ראוי לגידול הרוח, ובכל זאת אוי לו, אם אדם עושה את זה הוא יגיע למקומות הכי נמוכים, דווקא בגלל שהוא מרמה את עצמו.

התיאור הזה מאוד דומה לאל שהכזיב. לכאורה אדם מתעסק בעולם הבא ובדברים פנימיים, אבל שם נמצא הלכלוך הכי גדול. הסיבה היא שאדם לא יכול להיות נזיר, בסופו של דבר, אם הוא לא רוצה את העולם הזה, גם אין לו את העולם הבא.

השלישיה השניה היא דברים **ש'ראויים למיזוג רוחני עם רוח החי שבאדם, אבל אינם מתוקנים כראוי ויכולים לשבש את הדיעות'**. אלו דברים שכן ניתן לאכול אותם, אבל צריך לבשל אותם כמו שצריך.

את השלישיה הראשונה אפשר לתאר כמו הדתיות הטרנסצנדנטית, היא הכי קשה כיון שהיא סוחפת את האדם בלהט פנימי אל המעבר, אבל האדם לא מגיע למעבר. הדבר נכון הן אצל המוסלמים שבשם הדבר הזה הם יכולים לרצוח מיליונים, אין להם עכבות מכיוון שהם

[8] הביטוי 'נפשו היסודית' מרמז למחלות שקשורות לניאוף.

דתיים. אם הם היו קצת פחות דתיים ויותר בני אדם היו להם יותר עכבות. והוא נכון גם בבודהיזם, היפנים והסיניים אכזריים לא פחות, לכן יש שם משטר של קומוניזם, וקציר אברים שהעולם אפילו לא מסוגל להכיל.

השלישיה השניה היא הפילוסופיה והמדע, אמנם גם שם יש אנשים רעים ומלאי שנאה ואנטישמיות, אבל לפחות זה יותר נקי. לפילוסופיה ולמדע יש אמות מידה שכליות – השכל תמיד יותר נקי כיוון שניתן לשפוט אותו, ביחוד במדע שניתן להגיד לאדם שהוא טועה, אבל גם בפילוסופיה המצב האידיאלי הוא שאפשר יהיה להגיד לפילוסוף שהוא טועה.
זו הקבוצה השניה – אם היא לא תהיה מתוקנת כמו שצריך, היא יכולה להביא תוצאות רעות.

הקבוצה השלישית היא ארבעה דברים ש**'לא נוקו המדות הטובות, ואם החברה יכולה להדביק את חלאתה על ידי מגע רחוק או קרוב'**. כאן מדובר על מידות[9], מידות הם אנחנו, כבר לא מדובר על שכל טרנסצנדנטי וגם לא שכל אימננטי, מדובר על חיי החברה והמדינה, כגון תקשורת, ידע, אופנה. אלו דברים מלוכלכים, ולא רק שהם עצמם מלוכלכים, הם הופכים את כולם למלוכלכים – זה עולם של מפורסמות.[10]

יוצא שהקבוצה הראשונה שהיא לכאורה הכי גבוהה, מפילה את האדם הכי נמוך, 'מביאים אותו לידי נפילה נמוכה במדותיו היותר עכורות'. הקבוצה השניה יכולה 'לשבש את הדעות'. בקבוצה השלישית, 'המדות נעכרות והכאב הרוחני מתגלה בתחתית הנפש', אלו דברים נמוכים ומלוכלכים, אבל היה אפשר לעשות אותם אחרת, אפשר היה להיות נורמליים. רק בגלל שבני אדם אינם נורמליים הדברים האלו מלוכלכים ויש שם פורנוגרפיה, גסות ונמיכות.

הקבוצה הרביעית היא דוגמא בודדת של 'התולה את עצמו בבית הכיסא', הרב מתאר אותו כך: **'וגם המצב הגופני ותואר החזקתו, ולעומתו המצב הנפשי וקביעות נקודת כובדה, שהיא צריכה להתעלות ולזכך את מדותיה בישוב דעת ומנוחת רעיון, ולא במעמד עראי ותכונה מסופקת, הדומה לדבר התלוי ועומד'**.

בפשטות מדובר כאן על היחס לעצם. אדם צריך סיבה ראשונה כדי 'לתלות' את עצמו באיזה מקום, תהליך מחשבתי חייב להיות אחוז בסיבה ראשונה. אם יש נתק באחת החוליות של השרשרת, כל ההמשך מידלדל בחלל ללא חיבור. הוא יכול להיות ארמון מופלא, אבל

---

[9] גם השלישיה השניה היא מידות, אבל היא מידות עצמיות, וכאן מדובר על מידות חברתיות.
[10] גם בעם ישראל יש חיי חברה, אבל הם אינם מסריחים. הם יונקים ממקום אחר וממילא הם אחרים. עיין עין איה שבת, פרק שישי, מ. [א.ש.ל.]

הוא נמצא בחלל, אין לו למעלה ולמטה, אין לו צפון ודרום, אין לו יחס, אז לא ניתן לדעת אם הוא ישר או הפוך – כמו עולם פוסטמודרני. אם אין יחס, אין שום דבר.

'התולה עצמו בבית הכיסא' הוא לאו דווקא בשירותים ממש, אלא אדם שנמצא במצב 'תלוי' הוא בבית הכיסא. אלו הפנים של התרבות האנושית, מאחורי כל הקסם והיופי יש סירחון של שירותים,[11] כיוון שהמקום שלהם 'תלוי' ממילא הוא מלוכלך ומעורר שיפלות ונמיכות.

נקדים את המאוחר ונאמר כבר עכשיו שיש לאדם אפשרות להינצל מבית הכיסא, על ידי ההוד. ההוד הופך את בית הכיסא למשהו אחר, הוא כבר לא דבר שפל, הוא דבר עליון, בריאה אלוקית. זו מדרגה מאוד מיוחדת כמו אדם הראשון לפני החטא. נחזור לדבר על ההוד בהמשך.

בדרך הרמז

ובדרך רמז רזי כל עשר ספירות יפה כלולות כאן.
עלי קנים על שם חכמה, "קנה חכמה". עלי גפנים על שם בינה, שבה שמחה "ויין ישמח". ולולבי גפנים על שם דעת, המתפשט כלולב באורך.

הרב מתאר כאן את שלושת הספרות העליונות של האדם. לפעמים הם מופיעות כ'כתר חכמה ובינה' ולפעמים כ'חכמה בינה ודעת'. 'כתר' ו'דעת', הם אותו דבר, ההבדל הוא שכשהוא מעל האדם הוא נקרא 'כתר' וכשהוא בתוך האדם הוא נקרא 'דעת'.

'חכמה בינה ודעת' הם הדברים הכי מופלאים, הם המוחין (מלשון מוח), הם מעבר לחיים, הם הדיבור על הדברים מצד עצמם. דווקא כשאדם צורך אותם הוא נופל יותר מהכל. כשהקליפות מדברות על הדברים מצד עצמם, זה הדבר הכי נורא שיכול להיות.

הכוונה כאן לדתות, הן מר ממות. במובן הזה הרב מסכים עם ניטשה שהאל (הדתי) הוא השטן, ושאדם דתי הוא רע.[12] כמו שתיארנו מקודם על התפיסה האוניברסלית, כשאדם מחבר את עצמו לאין סוף, לא רק שהוא לא מגיע לאין סוף אלא הוא נעשה חצי מת. כשהוא עושה דבר כזה בלהט הוא נעשה האדם הכי אכזרי במציאות ולא נשאר בתוכו שום מנגנון עדין של רוך ואנושיות, מכיוון שהוא דתי ופנאט ורק העולם הבא והעקרונות האוניברסליים שלו מעניינים אותו, מכיוון שאין לו עולם הבא, הוא בעצם נשאר בלי כלום. ממילא הוא גם נהפך לרוצח ונואף. אין אצל האנשים האלו יחס אמיתי אל הזולת ואל האחר. הבעיה הזו

[11] שמונה קבצים, ב, נח.
[12] עיין על הכפירה בניסים: אורות הקודש ג, עמ' כז; עין איה שבת, פרק ב, קצג; אורות האמונה, עמ' 54-39.

נובעת דווקא בגלל העולם הבא שלהם, הוא מביא אותם לידי שנאה גדולה לכל דבר אנושי, לכל דבר נורמלי וטבעי. לכן את המר ממות אין דרך לתקן, הוא אינו ראוי כלל לאכילה.

> ומוריגי בהמה בלא מלח על שם גבורה הקודמת בקליפה לחסד, והמורג חרוץ הוא מכלה ומאבד בלא המתקה של מלח הממתיק. ושדרו של דג על שם חסד, הממשיך ומעמיד ומכונן טהרה, ודג טהור אית ליה שדרה, וקאי גם היכי דרדיפי מיא, מי החסד. ודג מלוח שלא בישל כל צרכו, תפארת, הממוזג שאין בו לא חסד ולא דין גמור, מפני שכל אחד מונע על חבירו בקליפה, היפך הקדושה שהבישול הוא כראוי וכל אחד מסייע את חבירו.

בדרך כלל הסדר שונה 'חסד, גבורה, תפארת', כאן הרב הקדים את הגבורה לחסד. החסד הוא הכרת האחר, הוא התכונה הראשונה שמתגלת בעם ישראל, היא שורש הכל[13]. הגבורה איננה תוכן, היא מקום. כשהגבורה באה אחרי החסד, היא מקום של הוד ויופי, היא העולם הרגשי של כנסת ישראל. אבל באומות העולם הגבורה קודמת לחסד. כשהגבורה מופיעה ראשונה, היא אהבה עצמית, רצון ליהנות ולשלוט. הכרת האחר תבוא אצלם רק בשלב שני, מתוך הרצון ליהנות ולשלוט. ממילא היא גם לא תגיע להכרת האחר אלא רק לצבירת ידע במטרה לשלוט יותר טוב ולהנות יותר טוב.

באופן דומה רשב"י אומר על רומי 'תיקנו שווקים להושיב בהם זונות'[14]. השווקים הם הרצון להיפגש ולהכיר את האחר – הכל בשביל ההנאה, בשביל להושיב בהם זונות. יוצא מכך שהזונה היא הגבורה.

'אם יאמר לך אדם: יש חכמה בגוים, תאמן. יש תורה בגוים, אל תאמן'[15]. אם גוי מדבר על תורה אי אפשר לקבל, 'גוי ששבת חייב מיתה'. זו השלישיה הראשונה שאיננה ראויה לאכילה כלל. אבל אם גוי מדבר על תרבות אנושית, אפשר לקבל מהם, אבל חייבים לוודא שזה מתוקן.

איך אפשר לתקן את הגבורה הזו? מדובר על האוכל 'מורגי בהמה בלי מלח', מורגי בהמה הם חלקי בשר שאינם חלקים, 'העשוי כמורג' (לוח שבתחתיתו סכינים המשמש לדישת תבואה) (רש"). אלו חלקים שניתן לאכול, אבל צריך לדעת שהם עלולים לפגוע באדם,

---

[13] עיין עולת ראיה ב, עמ' רסה, 'כל דכפין'.

[14] שבת לג ,עמוד ב. רבי יהודה בר עלאי לא חולק על רשב"י בנקודה הזו, הוא מסכים שזה מה שעומד בשורש התרבות האנושית. אלא שהוא מתעלם מזה ומתבונן מצד הקב"ה, אך שהוא בונה את העולם דרך התרבות הרומאית.

[15] מדרש איכה רבה, פרשה ב, יג.

לכן צריך לתקן אותם. התיקון נעשה על ידי מליחה, המלח ממתק את הבשר[16], מלח הוא ייסורים[17], הוא מוציא את הדם מהבשר. אז מוריגי בהמה הם בשר שצריך לעבור תהליך של ניקוי חריף מאוד על ידי המלחה, והמליחה ממתיקה אותו.

נחזור להסבר לפיו הגבורה כאן היא האהבה העצמית, יוצא שזו עשויה להיות תכונה טובה בתנאי שהיא תעבור המתקה. כלומר, באמת מדובר בדמות שחיה רק את עצמה ואין לה קשר לזולת, לכן היא צריכה המתקה. מהי המתקה במובן רוחני? הרב כותב שהאור של נועם ה׳[18] מביא מתיקות. כלומר, נועם ה׳ לא רק עושה את האדם מדעי, אלא גם מוציא אותו מהמקום האנוכי.

איך ממתקים את האהבה העצמית? כשהשטן מקטרג על איוב הוא אומר עליו ׳עור בעד עור׳ (איוב, ב,ד), כלומר, כל מעשיו הם אינטרסים שנובעים מאהבה אנוכית. ההמתקה אומרת שהאדם יכול לאהוב את עצמו, אבל ה׳עצמו׳ איננו רק ה׳עצמו האגואיסטי׳, הוא יכול להיות גם המשפחה, האומה, הדור, האנושות, הקב״ה.[19] ההמתקה של המוות הופכת אותו לחיים. ההמתקה לוקחת את הנקודה של האהבה עצמית, והופכת אותה לנקודה אוניברסלית. לכן הרב כותב ׳אין לנו צורך כי אם באהבה עצמית רבה וגדולה׳.[20]

׳תפארת, הממוזג שאין בו לא חסד ולא דין גמור, מפני שכל אחד מונע על חבירו בקליפה, היפך הקדושה שהבישול הוא כראוי וכל אחד מסייע את חבירו׳. התפארת במובן החיובי דומה לדיאלקטיקה. בדיאלקטיקה חיובית השנים משלימים אחד את השני, בונים גשרים בשביל להתחבר לאחר, להכיר, ללמוד, לקבל מהטוב שבשני, וגם לקבל ביקורת בונה. אבל כאן ׳כל אחד מונע על חבירו׳, במקום שהשנים ישלימו הם מסתירים איש את רעהו, הגשרים משמשים בשביל ׳ליטול מהם מכס׳, במקום קניין של דעת יש קניין של הנאה אגואיסטית. הכלת האחר, היא במובן ש-גם אותך אני אקח בשביל עצמי, זו הכוונה ׳מונע על חבירו׳.

נסכם עד שלב זה: שלושת הספירות הראשונות הן ׳מוחין׳, הן מעבר לאדם. אחריהן באות שלושת הספירות השניות שהן שלוש מידות עליונות, ׳חסד גבורה ותפארת׳. הן לא מעבר לאדם כמו מוח, אלא הן עיקר האדם כמו הלב, הן שייכות לשכל האנושי. המידות הנמוכות (נצח, הוד, יסוד, מלכות) הן לא עיקר הדמות, אלא הן בעיקר בשביל התולדה, הן באות

---

16 ברכות, דף ה, עמוד א.

17 שם.

18 מאמרי הראיה, עמ׳ 40. ׳נעם ה״׳.

19 ׳עור בעד עור׳ יכול להיות סחר עורות, כלומר דאגה לאינטרסים שלי. והוא יכול להיות גם כמו היד שמגינה על הראש (רש״י ומצודות). לפי ההסבר השני יש אהבה עצמית, אבל כל הסובב של האדם הוא ׳עצמו׳ והוא מוכן להקריב את היד בשביל להגן על הראש. [א.ש.ל]

20 אגרות ראיה א, אגרת קמ, (עמ׳ קעד-קעה ׳כבודו מוצא׳).

בשביל ליצור דור חדש. ללא תולדה אדם לא שלם, הוא חייב שיהיו לו בן ובת שגם הם יולידו בן ובת. בן ובת, ועוד בן ובת הם: נצח, הוד, יסוד, מלכות. אומנם אדם חייב את התולדה, אבל היא כבר לא האדם עצמו, היא יציאה מעצמו החוצה.

> והשותה שמרי יין, נצח המלובש בגבורה בקליפה, שמרי היין העליון. המקנח בסיד על שם הוד, כסיד ההיכל שהוא הודו. ובחרסית, יסוד דקליפה, שהוא היפוך מיסוד הקדושה, שכל הנאות נמשכים ממנו ופרחן נשמתין, ומקליפה אין הנאה, כחרסית דלית הנאה מניה, שמציינין בו ערלה, היפוך אות ברית קודש. ובצרור זהו מלכות, צרור הכל, ששם הצרות צרורות לרשעי ארץ.

בדרך כלל הנצח הוא חסד, ואז הוא דעת והשכלה, הוא מנצח את היצרים. אבל כאן הנצח מלובש בגבורה, הגבורה היא השמרים, האהבה העצמית, במקום שהנצח יהיה הכלי ששולט על השמרים, הוא מחזק את הרע ומשתמש בשמרים בשביל לאהוב את עצמו.
במקום שהחרב תהיה תכשיט, במקום שהיא תהיה חסד שמעדן את האדם ומנצח את הרע, במקום שהיא תלמד את האדם לצאת מעצמו – היא משעבדת את האדם לעצמו.

> ויש אומרים אף התולה עצמו, נגד כתר דקליפה שאין להם באמת, שהיא מלכותא בלא תגא, ומכל מקום תולין הם באילן גדול, ומתפארים בעצמם כאילו יש להם כתר. וכל אלה מביאים את האדם הנדבק בהם לידי תחתית המדרגות, שטוב לפני ד׳ ימלט מהם ומכל המונם.

מופיעים כאן גם הכתר וגם דעת, אבל צריך לספור רק אחד מהם. בעצם השאלה היא, האם יש להם כתר או לא? לכן הוא מופיע בסוף בתור אחת עשרה.

מופלא לראות איך הרב בונה את התרבות האנושית. יש בהם חלקים שהם ממש חולניים; יש את עיקר האדם, אותו אפשר לקחת ולהשתמש, אבל צריך להכשיר אותו כמו שצריך; ויש את כל המדרגות שמתייחסות כלפי חוץ, שהן בנויות על רצח וניאוף.